

EUROPOS SAJUNGA IR PASAULIO PREKYBOS ORGANIZACIJA

Pasaulio prekybos organizacija (PPO) siekia užtikrinti taisyklėmis pagrįstą tarptautinę prekybos sistemą. Nepaisant prekybos derybų aklavietės, ieškoma būdų, kaip modernizuoti PPO taisykles ir atremti naujus pasaulinius iššūkius. Remiantis Lisabonos sutartimi, Parlamentas kartu su Taryba priima teisės aktus ir atlieka svarbų tarptautinės prekybos politikos tikrinimo vaidmenį.

Dėl XX a. pirmaisiais dešimtmečiais patiriamų prekybos problemų šalys turėjo plėtoti vis sudėtingesnius santykius, todėl atsirado būtinybė sukurti platformą, kuria būtų palengvintos ir reguliuojamos prekybos derybos. 1947 m. sudarytame Bendrajame susitarime dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT) buvo ne tik numatytas apskritojo stalo diskusijų forumas ir kartu priimtas daugiašalis požiūris į prekybą, bet ir sukurta tarptautiniu mastu pripažinta prekybos taisyklių sistema. Pagrindinis tikslas buvo sudaryti vienodas sąlygas visiems nariams ir gerokai „sumažinti muitų tarifų ir kitus prekybos apribojimus bei panaikinti diskriminacinį režimą tarptautinėje prekyboje“^[1].

Vystantis tarptautinei prekybai, prekybą materialiomis prekėmis papildė prekyba paslaugomis ir idėjomis ir GATT buvo pertvarkytas bei institucionalizuotas, įsteigiant Pasaulio prekybos organizaciją (PPO). PPO įsteigta 1995 m. užbaigus Urugvajaus prekybos derybų raundą; ji sujungė ankstesnius prekybos susitarimus – GATT, Sutartį dėl žemės ūkio ir Sutartį dėl tekstilės ir aprangos, taip pat bendrus papildomus susitarimus. Svarbiausi nauji susitarimai buvo Bendrasis susitarimas dėl prekybos paslaugomis (GATS) ir Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS). 2017 m. vasario mėn. įsigaliojo prekybos lengvinimo susitarimas – pirmasis daugiašalis susitarimas nuo PPO sukūrimo. Be to, svarstoma, kaip Pasaulio prekybos organizacijoje paskatinti naujus pokyčius, kuriais būtų galima modernizuoti sistemą, pvz., e. prekybos, investicijų lengvinimo ir pramonės subsidijų srityse, kad ji būtų veiksmingesnė ir geriau pritaikoma prie greitai besikeičiančio prekybos pasaulio.

Iš statistinių duomenų aiškiai matomas laisvos sąžiningos prekybos ir ekonomikos augimo ryšys. Todėl PPO įsteigimas buvo svarbus žingsnis siekiant visapusiškesnės, taigi dinamiškesnės tarptautinės prekybos sistemos. PPO siekia skatinti laisvą prekybą, visų pirma užtikrindama, kad šalys per prekybos derybas toliau šalintų prekybos kliūtis. Šiuo metu du trečdaliai PPO narių yra besivystančios šalys, taigi organizacija suteikia galimybę pereinamosios ekonomikos ir mažiausiai išsivysčiusioms šalims naudotis atvira prekyba savo vystymosi pažangai skatinti.

[1]GATT susitarimo (1947 m.) įžanginė dalis.

PREKYBOS GINČŲ SPRENDIMO SISTEMA

Vienas iš pagrindinių PPO laimėjimų – jos Ginčų sprendimo tarybos, turinčios įgaliojimus spręsti prekybos ginčus ir užtikrinti savo sprendimų vykdymą, sustiprinimas. Prekybos ginčų sprendimo sistema pagrįsta iš anksto nustatytomis taisyklėmis, pagal kurias PPO nariams, nepriklausomai nuo jų politinės svarbos ir ekonominės įtakos, suteikiama galimybė pateikti skundus dėl tariamų PPO taisyklių pažeidimų ir reikalauti atlyginti žalą. Dėl šios sistemos sumažėjo poreikis taikyti vienašales gynybinio pobūdžio priemones, kurias šalys pasitelkdavo anksčiau ir kurios dažnai sukeldavo atsakomąsias šalių, kurioms jos buvo taikomos, reakcijas, ir dėl to kartais kildavo tikri prekybos karai.

Iki šiol PPO ginčų sprendimo sistema padėjo užtikrinti, kad stipresnieji organizacijos nariai neturėtų pirmenybės silpnesniųjų atžvilgiu, ir numatė aiškias taisykles dėl atsakomųjų priemonių. Tačiau šiuo metu Apeliacinis komitetas iš esmės neveikia, nes jo narių įgaliojimai baigiasi, o jų laisvos pareigybės dar neužimtos. Siekdama ištaisyti šią padėtį ES kartu su 22 PPO nariais ėmėsi iniciatyvos sukurti alternatyvų mechanizmą – daugiašalį laikinąjį susitarimą dėl apeliacinio arbitražo. Jį sudaro 10 arbitrų, kurie pagal minėtąjį susitarimą nagrinės apeliacinius skundus dėl PPO kolegijos ataskaitų.

Nuo pat PPO įsteigimo ES buvo viena iš dažniausiai PPO ginčų sprendimo sistema besinaudojančių narių. Sąjunga dalyvavo 187 ginčų sprendimo bylose – 102 kartus kaip skundo pateikėja ir 85 kartus kaip atsakovė^[2]. 200 kitų bylų ji paprašė „trečiosios šalies“ statuso, kurį turėdamos PPO narės gali stebėti kitų šalių ginčus. Be to, ES, kuriai atstovauja Europos Komisija, siekdama pagerinti ir paaiškinti PPO susitarimus, dažnai kreipdavosi į PPO kolegijas ir Apeliacinį komitetą, prašydama priimti nutarimus.

Europos Parlamentas atidžiai stebi su ES susijusių ginčų eigą. Parlamento Tarptautinės prekybos komitetas pateikia savo nuomonę dėl prekybos ginčų pranešimuose, viešuosiuose klausymuose ir Komisijai bei Tarybai pateikiamuose klausimuose, į kuriuos atsakoma žodžiu. Taip daroma ir tuomet, kai, pavyzdžiui, nagrinėjamas ES ir JAV ginčas dėl bendrovių „Airbus“ ir „Boeing“.

DOHOS DERYBŲ RAUNDAS IR TOLESNI VEIKSMAI

Nuo 2001 m. PPO nariai dalyvauja daugelį sričių apimančiose daugiašalėse prekybos derybose, vadinamose Dohos derybų raundu arba Dohos vystymosi darbotvarkė. Pagrindinis tikslas – užtikrinti, kad pasaulio prekybos sistemoje didžiausias dėmesys būtų skiriamas vystymuisi. Dohos derybomis siekiama sustiprinti besivystančių šalių vaidmenį ir gebėjimus pasinaudoti tarptautinės prekybos teikiama nauda ir padėti joms kovoti su skurdu.

[2]2020 m. rugsėjo 30 d. skaičiai:
https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

Dohos vystymosi darbotvarkė nuo pat pradžių buvo grindžiama „vieno įsipareigojimų paketo“ principu^[3] ir ji vis dar nebaigta svarstyti. Kaip ir ankstesniuose raunduose, šiame siekiama toliau liberalizuoti prekybą.

Dohos vystymosi darbotvarkė grindžiama trimis ramsčiais:

1. patekimu į žemės ūkio produktų rinką (įskaitant tarifus ir subsidijas), pramoninių prekių rinką (taip pat vadinamą „ne žemės ūkio produktų rinka“ arba „NAMA“) ir paslaugų rinką;
2. taisyklėmis, pavyzdžiui, dėl prekybos lengvinimo ir antidempingo; taip pat
3. dėmesiu vystymuisi.

Deja, derybos užstrigo svarstant pagrindinius klausimus, visų pirma susijusius su patekimu į rinką. Svarbiausi didžiųjų besiformuojančios rinkos ekonomikos šalių ir pramoninių šalių ar jų blokų pozicijų skirtumai susiję su tuo, kaip turėtų būti pertvarkyta tarptautinė prekybos sistema.

ES pritarė tam, kad būtų pradėtas daugelį sričių apimantis ir plataus užmojo raundas. Jos manymu, taip galima geriausiai užtikrinti, kad visi raundo dalyviai gautų naudos iš ekonomikos augimo ir vystymosi ir būtų sudarytos sąlygos pasiekti reikiamus kompromisus. Tačiau, nepaisant didelių kai kurių dalyvių (visų pirma ES) dedamų pastangų, neatrodo, kad derybos bus greitai ir sėkmingai baigtos.

PPO narės, siekdamos išėiti iš aklavietės Dohos derybose ir pristabdyti protekcionistinius veiksmus, dėmesį nukreipė į rezultatus mažiau prieštaravimų keliančiose srityse, kurie galėtų labai prisidėti siekiant vystymosi tikslų. 2013 m. gruodžio mėn. buvo susitarta dėl pirmosios daugiašalės teisinės priemonės nuo tada, kai prieš 22 metus buvo įsteigta PPO, – prekybos lengvinimo susitarimo. Po dvejų metų buvo padaryta tolesnė apčiuopiama pažanga – 2015 m. gruodžio mėn. sudarytas susitarimas dėl taisyklių, kuriomis ribojama prekybą iškreipianti parama žemės ūkio produktų eksportui (ši sritis itin svarbi mažiausiai išsivysčiusiems šalims).

Nors tokiais teigiamais postūmiais – visų pirma prekybos lengvinimo susitarimo įsigaliojimu 2017 m. vasario mėn. – pasiekama ne tiek daug, kiek numatyta pradinėje Dohos derybų raundo darbotvarkėje, jais patvirtinamas įsipareigojimas kurti daugiašalę prekybos sistemą. Jie sudaro sąlygas atnaujinti PPO siekiant reaguoti į naujus pasaulinės prekybos sunkumus ir padeda sutvirtinti daugiašalės prekybos taisykles. Europos Parlamentas atidžiai stebi PPO derybas. Parengta įvairių pranešimų, kuriuose įvertinta diskusijų padėtis.

Parlamentinė konferencija PPO klausimais, kurią Europos Parlamentas organizuoja kartu su Tarpparlamentine sąjunga, reguliariai sudaro galimybę konstruktyviai dalyvauti derybose (toliau tekste rasite daugiau informacijos apie šią konferenciją). Parlamentas keletą kartų ragino atnaujinti derybas, pabrėždamas Dohos derybų raundo svarbą pasaulio prekybai ir ekonomikos vystymuisi.

Parlamentas taip pat aktyviai įsitraukęs į derybas dėl siauresnės apimties susitarimų. 2015 m. gruodžio mėn. ir 2017 m. gruodžio mėn. Parlamentas siuntė delegacijas

[3] „Vieno įsipareigojimų paketo“ principas iš esmės reiškia, kad „nesusitarta dėl nieko, kol nesusitarta dėl visko“.

atitinkamai į Nairobį ir Buenos Aires dalyvauti PPO ministrų susitikimuose. Parlamentas toliau stebi su PPO susijusius įvykius, ypač rengdamasis kitam PPO ministrų susitikimui, kuris vyks 2021 m. birželio mėn.

ES IR PPO

Iki šiol Europos Sąjungai po Antrojo pasaulinio karo teko labai svarbus vaidmuo plėtojant tarptautinę prekybos sistemą. Šiuo metu ES svarsto, kaip būtų galima modernizuoti PPO^[4].

Panašiai kaip GATT (ir vėliau PPO), pačios ES tikslas iš pradžių buvo šalinti savo valstybių narių muitų kliūtis ir skatinti jų tarpusavio prekybą. Kuriant ES bendrąją rinką iš dalies remtasi GATT principais ir patirtimi. Sąjunga visada buvo viena iš pagrindinių veiksmingos ir teisinės valstybės principais grindžiamos tarptautinės prekybos propaguotojų. Tokia sistema padeda užtikrinti, kad įmonės galėtų sąžiningai patekti į užsienio rinką ir taip būtų remiamas vidaus ir trečiųjų šalių, ypač mažiau išsivysčiusių šalių, ekonominis augimas.

Bendra ES prekybos politika – tai viena iš Sąjungos visapusiškos ir išimtinės kompetencijos sričių. Kitaip tariant, Europos Sąjunga PPO veikia kaip vienas subjektas ir jai organizacijoje atstovauja ne valstybės narės, o Komisija. Komisija visų 28 valstybių narių vardu derasi dėl prekybos susitarimų ir gina ES interesus PPO Ginčų sprendimo taryboje. Komisija reguliariai konsultuojasi su Taryba bei Europos Parlamentu dėl daugiašalių diskusijų turinio ir strategijos ir teikia jiems susijusias ataskaitas. Pagal Lisabonos sutartį Taryba ir Europos Parlamentas yra teisės aktų leidėjai ir turi vienodas teises priimant sprendimus tarptautinės prekybos klausimais.

Dalyvaudama PPO, ES taip pat siekia propaguoti daugiašalę prekybos derybų sistemą, kuri papildytų dvišales derybas. Tačiau Dohos derybų raundui atsidūrus aklavietėje ir kitiems prekybos partneriams pradėjus sudarinėti dvišalius susitarimus, ES buvo priversta iš dalies persvarstyti savo ilgalaikę strategiją ir vėl pradėti regionines bei dvišales derybas.

Dabartinė aklavietė, į kurią pateko PPO, taip pat yra ženklas, kad tarptautinė prekybos sistema per pastaruosius 20 metų visiškai pasikeitė. Sistema išsivystė ir dabar pagrindinį vaidmenį joje atlieka nauji veikėjai – daugiausia tai pereinamosios ekonomikos ir besivystančios šalys. Tarptautinės prekybos sistemos liberalizavimas buvo naudingas kai kurioms besivystančioms šalims, kuriose toks liberalizavimas paskatino precedento neturintį ilgalaikį ekonomikos augimą. ES puikiai supranta šiuos pokyčius ir atkreipė dėmesį į poreikį ne tik laikytis pastaruosius metus vyravusio derybų požiūrio, bet išbandyti ir naujoviškesnius būdus, didesnę dėmesį skiriant reguliavimo klausimams, o ne tarifams.

PARLAMENTINĖ KONFERENCIJA PPO KLAUSIMAIS

Europos Parlamentas ir Tarpparlamentinė sąjunga bendrai organizuoja parlamentines konferencijas PPO klausimais. Rengiant šias konferencijas siekiama daugiašaliam

[4]Pranešimas spaudai dėl [Europos Komisijos visapusiškos PPO modernizavimo koncepcijos](#).

prekybos bendradarbiavimui suteikti parlamentinę dimensiją ir taip tarptautiniu mastu stiprinti demokratiją.

Pirmasis oficialus parlamentų narių susitikimas Pasaulio prekybos organizacijoje įvyko per 1999 m. gruodžio mėn. PPO ministrų konferenciją Sietle. 2001 m. Europos Parlamentas ir Tarpparlamentinė sąjunga susitarė sutelkti pastangas ir per PPO konferenciją Dohoje surengti parlamentinį susitikimą. Šis susitikimas tapo būsimos parlamentinės konferencijos PPO klausimais įkūrimo pagrindu.

Konferencijoje viso pasaulio parlamentų nariams sudaroma galimybė keistis nuomonėmis, informacija ir patirtimi tarptautinės prekybos klausimais. Dalyviai stebi PPO veiklą, skatina PPO veiklos veiksmingumą ir sąžiningumą, propaguoja PPO procedūrų skaidrumą, siekia gerinti vyriausybių, parlamentų ir pilietinės visuomenės dialogą, daro įtaką PPO vykstančių diskusijų kryptčiai ir stiprina nacionalinių parlamentų gebėjimus tarptautinės prekybos klausimais.

Parlamentinės konferencijos PPO klausimais dalyviai susitinka PPO ministrų konferencijų metu. Paskutinis susitikimas įvyko Ženevoje 2018 m. gruodžio 6–7 d.

Wolfgang Iglar
10/2020

